

VLOGA IN POMEN IZSELJENSKIH KNJIŽNIC

Rozina Švent

Oddano: 17. 1. 2007 – Sprejeto: 17. 4. 2007

Strokovni članek

UDK 027.6-054.7(100=163.6)

Izvleček

V članku so predstavljeni rezultati ankete, ki je bila razposlana določenemu številu slovenskih izseljenskih knjižnic z namenom, da bi ugotovili zatečeno stanje teh knjižnic (predvsem v kakšnih pogojih delujejo) in gradiva, ki ga hranijo. Na podlagi pridobljenih podatkov bi Narodna in univerzitetna knjižnica oz. bolj konkretno Zbirka tiskov Slovencev zunaj R Slovenije, v prihodnje tudi zastavila svojo večjo aktivnost. Naš končni cilj je, da bi se tudi izseljenske knjižnice postopoma vključile v skupno bazo, tj. vzajemni katalog. S tem bi v večji meri izpopolnili tudi fond slovenike, ki izhaja po svetu, saj se nam le-ta, zaradi majhnih naklad in razpršenosti po vseh kontinentih sveta, pogosto izmuzne.

Ključne besede: izseljenske knjižnice, slovenika, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije, anketa, analiza

Professional article

UDC 027.6-054.7(100=163.6)

Abstract

The article presents the results of the questionnaire which was sent to a certain number of the Slovenian emigrant libraries in order to determine their present situation (especially their work conditions) and their holdings. This will form the basis of future involvement of the National and University Library and its Slovenian Diaspora Publications Collection, respectively. The final goal is that emigrant libraries join gradually the joint national online database = the Union Catalogue. Accordingly, the National and University Library would make up the deficiencies of its national collection called »slovenica«, because the publications published abroad are often not identified due to small editions and their dispersion over all continents of the world.

Key words: emigrant libraries, »slovenica«, National and University Library, Slovenian Diaspora Publications Collection, questionnaire, analysis

ŠVENT, Rozina. The role and significance of emigrant libraries. Knjižnica, Ljubljana, 51(2007)1, p. 141-154

1 Uvod

Republika Slovenija v svojih številnih temeljnih aktih posebej poudarja tudi skrb »/.../ za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino /.../«¹. Sem nedvomno sodi tudi skrb za ohranjanje kulturne identitete slovenskih manjšin in izseljenskih skupnosti po svetu in njihovo dejavno vključevanje v skupni slovenski kulturni prostor. Prav kultura v najširšem smislu besede je tisti pomemben dejavnik, ki slovenstvo že stoletja ohranja pri življenju. Zlasti je pomembno, da se zagotovijo pogoji za njihovo kontinuirano kulturno ustvarjanje v posameznih okoljih kot instrument socializacije in inkulturacije.

Tudi Zakon o knjižničarstvu nalaga Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK)², »da zbira, obdeluje, hrani in posreduje temeljno nacionalno zbirko 'slovenike' /.../ in skrbi za dostopnost gradiva ('slovenike') v tujini in še posebej Slovencem, ki živijo zunaj Republike Slovenije.« Naša prizadevanja pa se ne končajo le pri zakonsko določenem obsegu dejavnosti, temveč si že vrsto let prizadevamo, da bi dvignili raven tega sodelovanja (izmenjave) – predvsem večji obojestranski pretok informacij o kulturni dejavnosti zamejcev, izseljencev/zdomcev in matice. Zadnjih nekaj let posebno skrb namenjamo tudi ohranjanju in varovanju knjižničnega fonda v tujini, saj je gradivo zaradi starosti, neprimerne hranjenja in težav z identifikacijo (slabo znanje slovenščine) vse bolj ogroženo. Prav to nas je vodilo, da smo se oktobra 2003 prijavi na razpis Ministrstva za kulturo - v okviru ciljnega raziskovalnega projekta (CRP) »Konkurenčnost Slovenije 2001 – 2006«, šifra projekta V 5 – 0805: »Vzpostavitev sistema inventarizacije in varovanja knjižnične kulturne dediščine v zamejstvu in izseljenstvu«.

2 Zasnova projekta

Projekt, ki je trajal 2 leti (do konca septembra 2005), je bil sestavljen iz več faz.

1. Priprava podatkovne baze izseljenskih/zdomskih in zamejskih knjižnic, ki še niso vključene v vzajemni katalog.
2. Na tako zbrane naslove knjižnic poslati anketne liste in na podlagi le-teh ugotoviti zatečeno stanje knjižnic – obseg fonda, vrste gradiva, ki ga hranijo, odgovorne osebe, prostorsko ureditev knjižnice in tipe knjižnic.

1 Ustava R Slovenije, 5. člen.

2 Zakon o knjižničarstvu, 33. člen.

3. Analiza zbranih anketnih odgovorov in na podlagi le-teh pripraviti nadaljnjo strategijo medsebojnega sodelovanja – predvsem strokovni nasveti in priporočila vodjem knjižnic.
4. Priprava podatkovne baze rokopisnega in drugega vrednejšega gradiva literarnih in drugih avtorjev, ki so pomembni za slovensko kulturno zgodovino (predvsem evidenca osebnih literarnih zapuščin).

Naša raziskava je bila zaradi kratkega izvedbenega roka in številnih težav pri pridobivanju naslovov knjižnic, ki praviloma delujejo v okviru društev, osredotočena predvsem na povojne slovenske izseljence na južni polobli (Argentina – 16 in Avstralija – 20) in v ZDA (2; predvojna izseljenska skupnost, ki praviloma ne zna več slovensko, v to raziskavo ni bila vključena, saj je njihova »Slovenska čitalnica«, ki se nahaja v Slovenskem narodnem domu na St. Clair v Clevelandu samo še kulturni spomenik zaprtega/arhivskega tipa). Od evropskih držav je bila za sedaj vključena le Švedska (3), Republika Srbija in Črna Gora (2), Italija (1 – Knjižnica Dušana Černeta, ki že vrsto let sistematično zbira predvsem izseljensko gradivo). Anketa je bila objavljena tudi na internetu <http://www.glasslovenije.com.au/crp-nuk-2004-2006.htm>, vendar se je ta način pokazal kot povsem neuspešen, saj so, predvsem starejši ljudje, precej nezaupljivi do tega medija. Tudi sicer se je pokazalo, da ljudje precej neradi odgovarjajo na ankete – bodisi, da gre še vedno za določeno nezaupanje do kakršnega koli »zasliševanja« ali pa preprosto za odvečno delo, saj knjižnice praviloma vodijo prostovoljci, ki za svoje delo niso plačani. Od skupno 44 odposlanih anket je bilo izpolnjenih in vrnjenih le 14 (31,8 %).

Seznam društev (knjižnic), na katere so bile poslane ankete:

Argentina

Zedinjena Slovenija – Buenos Aires;

Slovenska pristava – Castelar (BA);

Hladnikov dom – Slovenska vas (BA);

Naš dom San Justo – (BA);

Slomškov dom – Ramos Mejia (BA);

Slovenski dom Carapachay – (BA);

Slovenski dom San Martin – (BA);

Slovenski dom Mendoza;

Slovensko planinsko društvo »Planinski stan« Bariloche;

Slovensko podporno društvo Triglav – Buenos Aires;

Slovensko Prekmursko podporno društvo iz Bernala – (BA);

Slovensko društvo Triglav Rosario – Santa Fe;

Slovensko društvo Cordoba;

Slovinci v Miramaru – (BA);
Slovensko društvo Triglav Parana;
Slovenski kotichek (Marjan Bogataj) – San Justo (BA);
Slovenski lektorat na Filozofski fakulteti (BA) – vodi Mojca Jesenovec;
Privatna knjižnica dr. Tineta Debeljaka – (BA).

Avstralija

Holy Family Slovenian Mission – West Hindmarsh – SA;
Slovenian Australian Association of Canberra Inc. – ACT;
Slovenian Club Adelaide Inc. - SA;
Slovenian Club of Perth WA Inc.;

Slovenian Australian Association Planinka – QLD;
Gold Coast Bocce Club Lipa – QLD;
Slovenian Association Sydney – NSW;
Triglav Club Ltd – NSW;

Austral Slovenian Society Tivoli Newcastle Inc. – NSW;
Slovenian Australian Club Planica Wollongong Inc. - NSW;
Slovenian Twin City Club Albury-Wodonga Sneznik – NSW;
Slovenian Association Melbourne Inc. – VIC;
Slovenian Association Planica Springvale Inc. – VIC;
Slovenian Sport Association St. Albans Inc. – VIC;
S.P.S.K. Jadran Inc. – VIC;

Slovenian Association Ivan Cankar Geelong – VIC;
Institute for Slovenian Studies of Victoria Inc.;

Slovenian National Council – Victoria Inc.;

Slovenian Media House (Florian Auser);
Zgodovinski arhiv Slovencev v Queenslandu - Mirko Cuderman.

ZDA

Joe Valencic – Cleveland;
Cerkev sv. Vida – Cleveland (Slovenska pisarna).

Švedska

Slovenska zveza na Švedskem (Ciril M. Stopar);
Kulturno društvo Slovenija Olofström;
Društvo Simon Gregorčič, Köping.

Srbija in Črna Gora

Društvo Slovencev »Kredarica« Novi Sad;
Društvo Slovencev »Sava« Beograd.

Italija

Knjižnica Dušana Černeta, Trst.

Anketa – zaprtega tipa - je bila sestavljena iz 25 vprašanj (2 lista).

1. Ime institucije / knjižnice in naslov (tudi e-naslov in fax), leto ustanovitve
2. Vodja knjižnice
3. Vrsta knjižnice: a) društvena b) splošna c) šolska
4. Status knjižnice: a) samostojna b) nesamostojna
5. Delovni čas (odprtost) knjižnice
6. Dostopnost storitev: a) vsem, brez omejitve b) z omejitvijo (kakšno?)
7. Uporabna površina v m² (približno) in število čitalniških mest
8. Število zaposlenih
9. Število enot gradiva (če je možna delitev koliko je knjig, periodike, drugega gradiva – CD, video kasete)
10. Izposojevalni roki za gradivo: a) 7 dni b) 14 dni c) 1 mesec č) neomejeno
11. Ali imate vpisnino – če, kolikšna je?
12. Ali zaračunavate zamudnino? a) da – v kakšni višini? b) ne
13. Ali vodite evidenco izposojenih knjig? a) ročno na listkih b) preko računalnika
14. Kako je urejeno gradivo:
 - a) po tekočih številkah prihoda gradiva v knjižnico;
 - b) po UDK vrsticah (skupine od 0 – 9);
 - c) drugo – katero?
15. Stanje gradiva: a) dobro b) srednje c) slabo
16. Poškodbe na gradivu: a) slab (star) papir b) poškodovana vezava
17. V kakšnih prostorih deluje knjižnica oz. se hrani gradivo:
 - a) dobri, ustrezni prostori;
 - b) neustrezni prostori – vlažen, neogrevan prostor, brez dnevne svetlobe
18. Kako pridobivate novo gradivo?
 - a) nakup b) darovi c) zamene č) drugo
19. Ali potekajo v prostorih knjižnice še kakšne druge dejavnosti – npr. bralne ure, kulturne prireditve, literarni večeri (podčrtaj).
20. Kdo so uporabniki vaše knjižnice:
 - a) večinoma starejši b) predvsem mladina c) mešano, vse generacije
21. Ali imate člansko izkaznico? a) da b) ne
22. V primeru izgube oz. poškodovanja gradiva – ali zaračunate:
 - a) denarno nadomestilo b) pridobitev/nadomestilo novega gradiva

23. Število uporabnikov – koliko članov ima knjižnica?
24. Delitev gradiva – koliko gradiva je iz Slovenije?
- koliko iz izseljenstva/zdomstva?
25. Ali bi se vključili v »skupno (vzajemno) slovensko knjižnično bazo«?
a) da b) ne – zakaj ne?

Datum izpolnitve ankete:

Podpis izpolnjevalca ankete:

3 Rezultati zbranih podatkov in analiza

Naslovi knjižnic, ki so zajete v analizi:

1. Insitute for Slovenian Studies of Victoria Inc. = ISSV Archives and Library. 2/43 Stockdale Av. Clayton North, Victoria 3168, Australia; vodja mag. Aleksandra L. Ceferin. issv@thezaurus.com in www.thezaurus.com
2. Knjižnica Slovenskega Društva Melbourne, 82 Ingrams Road, Research Victoria 3095, Australia; vodja Milena Brgoč³, pomagajo še Anica Markič in Dragica Gomizelj. milenabrgoc@optushome.com.au
3. Slovenski avstralski klub Planica, P.O. Box 1866 Wollongong, 2502 N.S.W, Australia; vodja Margaret Hatežič. gretahatezic@hotmail.com
4. Avstralsko slovensko kulturno in športno društvo »Ivan Cankar«, Geelong Ink., P.O. Box 88, North Geelong, Victoria 3215, Australija; vodja Lidija Čušin.
5. Zgodovinski arhiv Slovencev v Queenslandu, 1170 Cambell's Pkt. Rd. Mt. Mee, Qld. 4521; vodja Mirko Cuderman. mirana@mail2me.com.au
6. Društvo »Simon Gregorčič«, Švedska; vodi Alojz Macuh. amacuh@volvocars.com
7. Knjižnica KD Slovenija, Olofström, Švedska; vodja Ciril M. Stopar. ciril.m.stopar@telia.com
8. Društvo Slovencev, Ramon L. Falcon 4158, C1407 GSR, Buenos Aires, Argentina; vodja Tone Mizerit. esloveniau@sinectis.com.ar
9. Slovenski dom San Martin – »Moč naše besede«, R. Carrillo 2362, S. Martin (1650) Buenos Aires, Argentina; vodja knjižnice Tina Pristovnik Diaz. vleber@arnet.com.ar
10. Šola Franceta Prešerna, Republica de Eslovenia 1851-1712 Castelar, Buenos Aires, Argentina; vodja knjižnice Veronika Žagar Petelin. zveronica@sinectis.com.ar

3 Milena Brgoč je leta 2006 žal preminila – njeno delo nadaljujeja njeni nekdANJI sodelavki.

11. Slovensko planinsko društvo Bariloche (Stan), 9 de Julio 700, AR-8400 San Carlos de Bariloche, Argentina; vodja knjižnice Andrej Duh, obdelovalki Veronika Razingar Grohar in Klavdija Kambič. spdbariloche@arnet.com.ar
12. Društvo Slovencev »Kredarica«, Trg svobode 3/ II (PC Apolo), 21000 Novi sad, Srbija in Črna gora; vodja Desanka Poslan.
13. Društvo Slovencev »Sava« v Beogradu, Višegradska 23, 11000 Beograd, Yugoslavia; vodja knjižnice Bogdan Pišot. bogdanpisot@sezampro.yu
14. Knjižnica Dušana Černeta, ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italia; vodja Marjan Pertot, Lučka Kremžar.

Pojasnilo

Zaporedna številka, ki jo ima knjižnica, je upoštevana tudi v razpredelnici.

3. 1 Pogoji delovanja knjižnice

knjižnice po državah	tip knjižnice	status knjižnice	odprtost	dostop	št. zaposlenih	velikost	št. čitalniških mest
1. AU	društvena	samost.	so. 14 - 17	člani	2 prost.	20 m ²	8
2. AU	društ. /š.	nesamost.	po dog.	člani	3 prost.	18 m ²	3
3. AU	društvena	samost.	sob./ned.	vsi	1 prost.	dvorana	-
4. AU	društvena	nesamost.	po dog.	člani	prostov.	10 m ²	-
5. AU	splošna	samost.	po dog.	vsi	1 prost.	1 omara	-
6. Šv.	društvena	samost.	po dog.	vsem	prostov.	-	-
7. Šv.	društvena	samost.	po dog.	vsem	prostov.	20 m ²	-
8. Arg.	društvena	samost.	po dog.	vsem	1 zaposlen	20 m ²	-
9. Arg.	šolska	samost.	sob./šola	vsi	1 zaposlen	16 m ²	-
10. Arg.	šolska	samost.	8.30 - 13	vsi	1 zaposlen	10 m ²	-
11. Arg	društvena	samost.	po dog.	vsi	2 prost.	15m ²	-
12. SČ	splošna	nesamost.	po dog.	vsem	prostov.	-	-
13. SČ	splošna	nesamost.	tor., pet., so.	člani	2 prost.	80 m ²	30(?)
14. IT	splošna	samostoj.	pon. - pet. 9 - 7	vsem	1 honor. 1 prost.	40 m ²	6

Pojasnilo tabele

1. Čeprav so nekateri anketiranci zapisali »društvena oz. splošna« je med izseljenskimi knjižnicami to zelo težko ločiti. Skoraj praviloma so to društvene knjižnice, ki pa nimajo povsem definiranega statusa. Tudi v primerih, ko naj bi šlo za samostojno knjižnico, to dejansko pomeni, da se knjižnica nahaja v društvenem domu / v manjši posebni sobi / in da je zanjo nekdo posebej zadolžen.

2. Nekaj posebnega so šolske knjižnice v Argentini, ki so dokaj dobro organizirane in tudi dobro založene. Praviloma ima vsaka šola svojo knjižnico / s pretežno slovenskimi knjigami / - za gradivo pa skrbi priučena knjižničarka oz. ena od učiteljic.
3. Velika večina del v izseljenskih skupnostih je opravljena na prostovoljni osnovi - to še posebej velja za knjižnice, saj gre pri tem za izrazito ljubiteljsko dejavnost. Zato je tudi obratovalni čas knjižnic precej nedefiniran »po dogovoru« - vezan predvsem na prireditve v društvenem domu in na nedeljske verske obrede v bližnji cerkvi. Podobno velja tudi za šolske knjižnice, ki so vezane na delo sobotne dopolnilne šole.
4. Ker se večina knjig izposoja na dom – velika večina knjižnic nima posebnih čitalnic saj te tudi niso potrebne.
5. Knjižnice praviloma nimajo omejitev pri izposoji knjig / tudi pri številu izposojenih knjig ne / – knjige si lahko izposodijo vsi, ki to žele.
6. Nekaj posebnega je specializirana zamejska »Knjižnica Dušana Černeta« v Trstu, ki je po številu knjig na prvem mestu. Knjižnica ima redni obratovalni čas (od ponedeljka do petka – od 9. do 17. ure) in »redno« zaposlenega knjižničarja. Sestavlja in izdaja tudi posebne bibliografije izseljenskega tiska – do sedaj so izdali že 2 zvezka argentinskega izseljenskega tiska (monografije in periodične publikacije)⁴ ter en zvezek izseljenskega tiska, ki je izšel v Veliki Britaniji⁵. Prav tako imajo za tisk že pripravljeno tudi bibliografijo kanadskega izseljenskega tiska. Pri tem delu jim v veliki meri pomaga tudi Narodna in univerzitetna knjižnica (med knjižnicama je tudi pogosta izmenjava gradiva).
7. Podobno kot knjižnica Dušana Černeta v Trstu, je tudi v Melbournu specializirana knjižnica za slovenski avstralski izseljenski tisk, ki jo je dolga leta vodila Milena Brgoč, ki je tudi že izdala bibliografijo slovenskega tiska, ki je izšel v Avstraliji⁶. Knjižnica sistematično zbira tudi drugo gradivo, ki je vezano na zgodovino avstralskih Slovencev v drugih jezikih. Edina od slovenskih knjižnic v Avstraliji je povezana tudi z državno knjižnico v Canberri »Australian Libraries gateway« (pri tem ni mišljen »vzajemni katalog« kot ga poznamo v Sloveniji, ampak je le podatek, da knjižnica obstaja, kakšno gradivo hrani in kje oz. pri kom lahko morebitni uporabnik dobi več informacij o knjižnici in gradivu).

4 Pertot, M. *Bibliografija slovenskega tiska v Argentini 1945-1987. I. del - knjige*. Trst : Knjižnica Dušana Černeta, 1987 in Pertot, M. *Bibliografija slovenskega tiska v Argentini 1945-1990. II. del - časopisje*. Trst : Knjižnica Dušana Černeta, 1991.

5 Pertot, M. *Slovenska bibliografija za Veliko Britanijo 1. 1. 1945 – 1. 5. 2000*. Trst : Mladika, 2000.

6 Brgoč, M. *Opisna bibliografija slovenskega tiska v Avstraliji = An annotated bibliography of Slovenian books and periodicals published in Australia*. Melbourne : M. Brgoč (samozaložba), 1996.

3.2 Gradivo v knjižnici

knjižnice po državah	knjige	periodika	cd	video kasete	slovensko	tuje	posebnosti
1. AU	1500	6 nasl.	200	70	94 %	6 %	
2. AU	3305	11 nasl.		22	90 %	10 %	vso avstr. sloveniko 2202 enot vnesenih v računalnik
3. AU	100			20			
4. AU	500						
5. AU	ni evid.				95 %	5 %	
6. Šv.	ni evid.						
7. Šv.	500				98 %	1 %	1 % švedskega
8. Arg.	2000	10 nasl.	20	20	50 %	50 %	vso argentinsko sloveniko
9. Arg.	ni evid.				70 %	30 %	
10. Arg.	300			50	80 %	20 %	
11. Arg.	2680	20 nasl.			88 %	12 %	75 % računalniško obdelano
12. SČ	ni evid.				60 %	40 %	
13. SČ	322			6	100 %		
14. IT	11857	10 %			65 %	35 %	bogata zbirka izselj. tiska

Pojasnilo tabele

1. Ker gre za knjižnice, ki imajo že dolgoletno tradicijo, v vseh knjižnicah prevladujejo monografske publikacije (knjige). Šele v zadnjih letih so začele pridobivati tudi nove medije (govorne in glasbene kasete in zgoščenke ter video kasete), ki so namenjeni predvsem mlajši generaciji izseljencev, ki so tudi bolj spretni pri njihovi uporabi.
2. Razmerje knjig – slovenske in tujejezične knjige – praviloma je večina gradiva slovenske provenience.
3. Med knjižnicami sta tudi dve, ki sistematično zbirata gradivo, ki je bilo natisnjeno v njihovi državi – v Avstraliji oz. v Argentini. S posebno akcijo bi morali vzpodbuditi tudi druge knjižnice, da bi sistematično spremljale in nabavljale lastno produkcijo (sloveniko, ki je bila natisnjena v njihovi državi).
4. Posebej moramo izpostaviti knjižnico v Barilochah, ki je za sedaj edina, ki se je že vključila v slovensko vzajemno bazo. Za sedaj ima obdelanega približno 75 % gradiva.

3.3 Stanje / urejenost prostora knjižnice in gradiva

knjižnice po državah	prostor	stanje gradiva	urejenost gradiva	evidenca	čas izposoje
1. AU	dober	dobro	15 skupin	računal.	1 mesec
2. AU	dober	dobro	17 skupin	roč. kartice	1 mesec ali več
3. AU	dober	dobro	po tek. št.	roč. kartice	1 mesec
4. AU	dober	srednje	po tek. št.	roč. kartice	neomejeno
5. AU	neustr.	srednje	po temah		po dogovoru
6. Šv.	dober	srednje	po temah	roč. kartice	neomejeno
7. Šv.	dober	dobro	2 skup.	roč. kartice	neomejeno
8. Arg.	dober	dobro	več skupin	roč. kartice	neomejeno
9. Arg.	dober	dobro	po tek. št.	roč. kartice	1 mesec
10. Arg.	dober	dobro	po tek. št.	roč. kartice	neomejeno
11. Arg.	dober	dobro	po skup.	računal.	1 mesec
12. SČ	neustr.	dobro	po tek. št.	roč. kartice	neomejeno
13. SČ	srednje	srednje	po tek. št.	roč. kartice	neomejeno
14. IT	dober	dobro	po tek. št.	roč. kartice	neomejeno

Pojasnilo k tabeli

1. Večina knjižnic deluje v ustreznih prostorih – svetli in klimatsko dobri pogoji.
2. Evidenca gradiva je še vedno vodena klasično – na listkih, kar je tudi povsem razumljivo, saj je opremljenost knjižnic z računalniki prej izjema kot pravilo.
3. Stanje gradiva je praviloma dobro in je urejeno po tekočih številkah prihoda v knjižnico. To je nekoliko moteče pri koledarjih in periodičnih publikacijah.
4. V večini primerov knjižnice nimajo omejitev pri izposoji gradiva. Nekatere izposojajo gradivo le za 1 mesec, vendar se ta rok lahko tudi podaljša.

3.4 Način pridobivanja gradiva

knjižnice po državah	nakup	dar	zamena
1. AU	x	x	
2. AU	x	x	x
3. AU	x	x	
4. AU		x	
5. AU	x	x	
6. Šv.	x	x	
7. Šv.		x	
8. Arg.	x	x	

knjižnice po državah	nakup	dar	zamena
9. Arg.		x	
10. Arg.	x	x	
11. Arg.	x	x	
12. SČ		x	
13. SČ		x	
14. IT	x	x	x

Pojasnilo k tabeli

1. Vse knjižnice veliko večino gradiva pridobijo prek darov, kar je predvsem posledica tega, da so omejene pri finančnih sredstvih. Približno polovica knjižnic gradivo tudi kupuje – predvsem so to različni priročniki, slovarji ipd. Pred leti jim je veliko gradiva pošiljala tudi Slovenska izseljenska matica (SIM), ki je za tovrstne zamene imela celo posebno finančno postavko – žal pa je zadnjih nekaj let tudi sama v finančnih težavah, zato je del njenih nalog prevzel NUK.
2. Samo dve knjižnici imata vzpostavljen tudi sistem zamen. Pri tem gre v veliki meri za zamenjavo gradiva z NUK.

3.5 Uporabniki knjižnice

knjižnice po državah	vrste up.	št. upor.	izkaznica	vpisnina	zamudnina
1. AU	vse gener.	odprto	ne	ne	ne / denarno nadomestilo
2. AU	starejši	197 čl. /15	da	1 \$	ne / nadomestilo
3. AU	starejši	ok. 30	ne	ne	ne / nadomestilo
4. AU	starejši	ok. 10	ne	ne	ne
5. AU	vse gen.		ne	ne	ne
6. Šv.	starejši	40-50 čl.	ne	ne	ne
7. Šv.	starejši	220 čl.	da	ne	ne / nadomestilo
8. Arg.	starejši	različno	da	ne	ne / nadomestilo
9. Arg.	meš., otroci	ok. 90	ne	ne	ne / nadomestilo
10. Arg.	meš., otroci	ok. 60	da	ne	ne
11. Arg.	meš., otroci		da	ne	ne
12. SČ	mladina	različno	ne	ne	ne
13. SČ	mladina	različno	da	ne	ne
14. IT	starejši	različno	ne	ne	ne / nadomestilo

Pojasnilo k tabeli

1. Tako kot je neznano točno število vseh izseljencev po svetu, je povsem nemogoče ugotoviti, koliko uporabnikov redno obiskuje knjižnico. Žal ta obisk

premo sorazmerno upada s staranjem samih izseljencev. Zlasti je to opazno pri branju novejših knjig in periodike, pri kateri se tiskarji iz »varčevalnih razlogov« vse pogosteje odločajo za droben tisk, ki ga zlasti starejši ljudje težko berejo.

2. Povsem svojo ciljno skupino imajo šolske knjižnice, ki hranijo predvsem veliko slovenskega mladinskega leposlovja in nekaj učbeniškega gradiva (tudi na video kasetah in zgoščenkah).
3. Samo ena knjižnica ima simbolično vpisnino 1\$ in v večini primerov služi društvena izkaznica tudi kot »knjižnična izkaznica«.
4. Bolj »strogi« so pri izgubljenem gradivu – uporabniki so ga dolžni sami nadomestiti z novim izvodom oz. kopijo.

3.6 Druge dejavnosti v knjižnici

knjižnice po državah	čitalnica	kulturne prireditve	računalnik	vzajemna baza
1. AU	da	ne	da	da
2. AU	da	ne	da	da
3. AU	ne	da	ne	da
4. AU	ne	ne	ne	da
5. AU	ne	ne	da	ne - le zbiramo
6. Šv.	ne	da	ne	ne poznamo
7. Šv.	ne	da	da	ni ljudi
8. Arg.	ne	ne	da	da
9. Arg.	ne	ne	da	da
10. Arg.	ne	ne	da	ne poznamo
11. Arg.	ne	ne	da	da – že vnaša
12. SČ	ne	ne	ne	da
13. SČ	da	da	ne	da
14. IT	da	da	da	da

Pojasnilo k tabeli

1. Glavni razlog, da se v knjižnici ne odvijajo tudi druge kulturne dejavnosti, je v tem, da so ti prostori razmeroma majhni, in komajda zadoščajo za lastne potrebe. Večinoma so ti prostori opremljeni le s knjižnimi policami ali zaprtimi knjižnimi omarami in nekoliko večjo mizo, ki služi tako za opremljanje oz. obdelavo gradiva kot za odlaganje gradiva.
2. Več kot polovica knjižnic sicer ima tudi računalnike, ki pa so v večini primerov namenjeni predvsem poizvedbam na internetu oz. dopisovanju po e-pošti. Zelo pogosto gre za starejše tipe računalnikov, ki so bili knjižnici podarjeni.

3. Večina knjižnic bi se bila pripravljena vključiti v vzajemni katalog. Težave pa so povsem praktične narave – praviloma skrbijo za knjižnice starejši izseljenci, ki bi se zelo težko ustrezno usposobili za vnašanje podatkov (pridobili licenco za vnos).

4 Sklepne ugotovitve

1. Osnovni cilji projekta – izdelati podatkovno bazo izseljenskih knjižnic in ugotoviti stanje knjižničnega fonda – so bili doseženi v pričakovanem obsegu.
2. Ob sami anketi in v številnih pogovorih oz. korespondenci s posameznimi knjižničarji pa se je pokazala cela vrsta težav oz. vprašanj:
 - dotok gradiva – izseljenske / zdomske skupnosti pričakujejo več pomoči iz domovine, da bi jim pomagali predvsem pri nabavi slovarskega gradiva, priročnikov in različnih pregledov (geografskih, zgodovinskih, književnih = enciklopedično gradivo) ter gradiva, ki bi bilo zanimivo za mlajšo generacijo – s tem bi jih tudi pridobili, da bi raje in pogosteje zahajali v knjižnice in kasneje tudi nadomestili ostarele knjižničarje;
 - v zadnjem času se knjižnice srečujejo z dotokom starejšega gradiva (bodisi zaradi smrti oz. bolezni ljubiteljskih zbiralcev) in ne vedo, kaj narediti s tem gradivom – praviloma gre za gradivo, ki si ga skorajda nihče več ne izposoja (zastarelo ali pa gre za stare plošče, za katere ni več na razpolago ustreznih aparatov za poslušanje), srce pa jim »ne dovoli«, da bi ga odpeljali na odpad. Ena od možnosti, da bi se starejše leposlovje ponovno smotrno uporabilo bi bila, da bi se to gradivo dalo v uporabo (last) slovenskim lektoratom v tujino. Delna rešitev (ni pa prav poceni!) bi bil prevoz vrednejšega gradiva v Slovenijo – morda v NUK ali v kakšno bolj specializirano knjižnico (inštituti) ali pa ga na kakšni knjižni dražbi ponuditi v odkup novim zbiralcem knjig;
 - obdelava gradiva (maska za vnos in pridobitev licence za vnos podatkov / šolanje! /) – zagotovo je to največji problem, s katerim se srečujejo knjižničarji v tujini. Od vseh anketiranih knjižnic je to uspešno rešila le knjižnica v Barilochah, kjer sta si obe knjižničarki pridobili licenco za obdelavo gradiva (prevzem zapisov iz vzajemne baze in dodajanje svojih lokacijskih podatkov) – kar je za sedaj, po strokovni plati, tudi edino sprejemljivi način. Vprašanje pa je, če bi se tega lahko naučili (priučili) tudi »ljubiteljski knjižničarji« (ki so praviloma starejši prostovoljci/ke in dokaj neveščki uporabe računalnika);
 - potreba po posebnem strokovnem priročniku – osnovna navodila, kako naj se urejuje knjižno, rokopisno in arhivsko gradivo.

3. Priporočila za nadaljnje delo:

- nadaljevati z zbiranjem podatkov o izseljenskih knjižnicah – predvsem na področju nekdanje skupne države Jugoslavije, v Evropi in v ZDA ter Kanadi;
- v vsaki državi zadolžiti vsaj eno knjižnico, ki bi sistematično zbirala vse slovenske tiske (sloveniko), ki izide v tej državi. Ta bi tudi morala prevzeti vlogo pošiljanja »obveznega izvoda« v NUK, ki bi jim v zameno pošiljala pomembnejše slovensko gradivo iz Slovenije. Te izbrane knjižnice bi morale poskrbeti tudi za prisotnost njihovih knjig v nacionalnih knjižnicah držav, v katerih živijo (to dokaj dobro že poteka v ZDA, kjer državna knjižnica v Washingtonu zbira tudi vso »ameriško sloveniko«⁷ in v določeni meri tudi v Avstraliji, v Argentini in drugih državah pa je to povsem nesistematično);
- pripraviti ustrezno strokovno izobraževanje za knjižnične delavce (podobno kot je bilo to do sedaj že organizirano za arhiviste, učitelje in novinarje – prek vladnega Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu).

Citirani viri

1. Ustava Republike Slovenije (1991). Uradni list Republike Slovenije, št. 1-4/91 z dne 25. junija 1991.
2. Zakon o knjižničarstvu (2001, 2002). Uradni list Republike Slovenije, št. 87/2001 z dne 8. novembra 2001 in št. 96/2002 z dne 14. novembra 2002.
3. Narodna in univerzitetna knjižnica. Arhiv Zbirke tiskov Slovencev zunaj R Slovenije, izpolnjeni anketni vprašalniki.

Dr. Rozina Švent, bibliotekar specialist, je zaposlena v Narodni in univerzitetni knjižnici kot vodja Zbirke tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije.
Naslov: Turjaška 1, 1000 Ljubljana
Naslov elektronske pošte: rozina.svent@nuk.uni-lj.si

⁷ To pa velja le za knjižne izdaje – ne zbirajo pa slovenskega drobnega tiska.